

גדר חנטה

הקדמה – עונת המעשרות

עונת המעשרות – השלב שבו הפרי מבשיל במידה שניתן לאכלו ע"י הדחק שהוא כשליש גידולו. (רמב"ם הלכות מעשר פרק ב הלכה ג). וכן שבשלב זה אם יזרעו את הפרי הוא יצמיח (ירושלמי שביעית ב ה) לכל השיטות פרי שנטקף קודם 'עונת המעשרות' אינו מתחייב בתרומות ומעשרות כלל. נחלקו הראשונים האם שלב זה הוא גם הקובע לעניין שנת המעשר.

מחלוקת ראשונים בגדר 'חנטה' הקובעת את שנת המעשר

הרמב"ם סובר שלעניין מעשר חנטה היא עונת המעשרות (ומודה לעניין ערלה שהיא חנטה, אלא שבמעשר לא שייך להקדים את האירוע הקובע למעשר לאירוע שנחייב במעשר)

3. רמב"ם הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק א הלכה ב

באחד בתשרי הוא ראש השנה למעשר תבואות וקטניות וירקות, וכל מקום שנאמר ראש השנה הוא אחד בתשרי, ובט"ו בשבט הוא ראש השנה למעשר האילנות, כיצד... פירות האילן שבאו לעונת המעשרות קודם ט"ו בשבט של שלישית, אף על פי שנגמרו ונאספו אחר כן בסוף שנה שלישית מתעשרין לשעבר ומפרישין מהן מעשר שני, וכן אם באו לעונת המעשרות קודם ט"ו בשבט של רביעית אף על פי שנגמרו ונאספו ברביעית מפרישין מהן מעשר עני, ואם באו לעונת המעשרות אחר ט"ו בשבט מתעשרין להבא.

הר"ש סובר שעונת המעשרות הקובעת את חיוב המעשר אינה קובעת את שנת המעשר

4. ר"ש מסכת שביעית פרק ב משנה ז

ואף על גב דלענין עונת מעשרות אזלינן בכולהו בתר שליש מכל מקום לענין ראש השנה למעשר לערלה ולרבעי ולשביעית אזלינן בתר שיעורי אחריני כדפרישית מקראי ועונת מעשרות ענין אחר הוא דעד שיחשב פרי וחזי לאכילה אין לחייבו במעשר

המאירי כותב שחנטה הוא השלב שניכר פרי קטן

5. בית הבחירה למאירי מסכת ראש השנה דף ב עמוד א

וחנטה הוא הוצאת פרי קטן ונקרא בלשון לע"ז אשקאפאר"ר והוא שאמרו אילן שחנטו פירותיו שהדבר מוכיח שעל הפרי עצמו הוא אומר כן וי"מ בענין חנטה שהוא קודם שיצא הפרי כלל אל הוצאת מה שהוא כעין פרחים

רש"י כותב שהוא השלב שהפרח נופל

6. רש"י במדבר (פרשת קרח) פרק יז פסוק כג

ציץ - הוא חנטת הפרי כשהפרח נופל:

סיכום

רמב"ם: חנטה למעשר היא 'עונת המעשרות' שהוא שליש גידול הצמח (למעט בתפוח ואתרוג שהוא שלב התעגלות הפרי, הסמדר).

ר"ש, תוס': עונת המעשרות אינה חנטה. והיא נפילת הפרח. (ובויתום וענבים גם לדעת התוס' הולכין אחר עוה"מ דהיינו הבאת שליש)

להלכה – יש כתבו שהמנהג המקובל הוא כתוספות שנפילת הפרח היא חנטה (מכון התורה והארץ. הלכות הארץ י ט). ויש פוסקים כרמב"ם (בית מדרש להלכה בהתישבות ע"פ החזון איש שביעית ז, יב. וכן במועדי הרא"ה עמ' 181. חזו"ע עמ' מו).

ולמעשה – רוב הפירות משירים פרח לאחר ט"ו בשבט כך שאין נפק"מ. למעט שקד, שסק, אפרסק ונקטרינה ופעמים בתפוז ולימון, וכן זנים מקדימים של משמש, שזף ואגס.

מעשרות בפירות הדר שנקטפו לאחר ט"ו בשבט

מבוא

תרומות ומעשרות קבועות: תרומה גדולה, מעשר ראשון ותרומת מעשר ניתנים כל שנה.

מעשרות משתנים:

- שנים א, ב, ד, ה – מעשר שני
- שנים ג, ו – מעשר עני

מקור הדין

המשנה מסבירה שלגבי אין ראש השנה שלו בט"ו בשבט

1. משנה מסכת ראש השנה פרק א משנה א

ארבעה ראשי שנים הם... באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיטין וליובלות לנטיעה לענין ערלה ולירקות.

באחד בשבט ראש השנה לאילן לענין מעשרות ופעמים לענין ערלה כדברי בית שמאי בית הלל אומרים בחמשה עשר בו:

בטעם הדבר אומרת הגמרא שכח הצמיחה של הפירות ניתן כבר לעץ מהגשמים שהיו עד עתה ולכן חנטה שנעשית לאחר ט"ו בשבט היא מגשמי שנה זו. אבל חנטה שנעשית קודם ט"ו בשבט היא מכח גשמי השנה שעברה. משא"כ בירק

2. תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף יד עמוד א

תניא, רבי יוסי הגלילי אומר: באספך מגרנך ומיקבך מכאן סמכו חכמים לקטוע זמן מעשך ירק לדכיהם אחר לקיטה, לאסמכתא בעלמא: כל אסוף שלך יהא כתרומת גורן ויקב, שהלכה בהן חורה אחר שנה שהביאה עליה, הכי שהלכה בהן אחר שנה שגדלו במימיה, שהבאת עליה שלקו היא גדילתו, שמהותה שנה לאויה ליקב כדומה, מה גורן ויקב מיוחדין - שגדילין על מי שנה שעברה, ומתעשרין לשנה שעברה, אף כל שגדילין על מי שנה שעברה - מתעשרין לשנה שעברה לכן הלכו באין אחר חנטה, שכל גדילת פירותיו על ידי שהעלמת סוף האילן לפני חנטה הוא, יצאו ירקות שגדילין על מי שנה הבאה והיינו שנת לקיטתו, שהי גוזזין אותה והיא חוזרת וגדילה ומתעשרין לשנה הבאה.

רבי עקיבא אומר: באספך מגרנך ומיקבך, מה גורן ויקב מיוחדין - שגדילין על רוב מים הם מי גשמים, שזכו זעיס גזיליס על יס, ומתעשרין לשנה שעברה, אף כל שגדילין על רוב מים - מתעשרין לשנה שעברה, יצאו ירקות שגדילין על כל מים אף על שאזינו, שזולין ומקטין אותן תמיד ומתעשרין לשנה הבאה.

באחד בשבט ראש השנה לאילן. מאי טעמא? אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא: הואיל ויצאו רוב גשמי שנה שכבר עבר רוב ימות הגשמים שאזן זמן נביעה ועלם השקף בצלנות, ונמלאו הפירות חונטין מעתה.

יש חולקים שדינם כשאר מירות

נפק"מ הלכתית לראש השנה

12. שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן נא

כב לימון - האם דינו כאתרוג לענין לימון עיין בר"ש סיריליאו דף קנ"א שסובר דדינו כאתרוג, אך **נלענ"ד** דכיון שהפרי הזה כבר היה ידוע ונפוץ בזמן הרמב"ם שהרי באגרת הרפואה אשר לו הזכירו פעמים רבות, וגם בהקדמת הרמב"ם לס' טהרות בד"ה ובטומאת משקין, ואעפ"כ כתב בפ"א ממעשר שני ה"ה דבפירות האילן הולכין אחר הלקיטה רק באתרוג **בלבד**, ומזה ששינה מלשון הגמ' והוסיף תיבת "בלבד" משמע שבלימון הולכין אחר חנטה ולא אחר לקיטה כאתרוג.

☞ **וכ"כ בהזו"ע** (טו בשבט עמ' מד) 'ודווקא באתרוג הולכים אחר לקיטה' ובהערה הסביר ע"פ הר"ן גם שממון עניים לא מקרי ספק ספיקא דאיסורא אלא ספיקא דמונא. (ולכאורה אין טעם זה מועיל בכניסה לרביעית)

אין תורמים משנה לשנה

7. שולחן ערוך יו"ד תרומות ומעשרות סימן שלא סעיף נז

אין תורמין מפירות שנה זו על פירות שנה שעברה, ולא מפירות שנה שעברה על פירות שנה זו; ואם תרם, אינה תרומה, שנאמר: שנה שנה (דברים יד, כב).

ליקט ירק ערב ר"ה עד שלא בא השמש, וחזר וליקט אחר שבא השמש, אין תורמין מזה על זה, שזה חדש וזה ישן.

סוג המעשר שמתחייבים

השו"ע כותב שהזמן הקובע למעשר לגבי מירות הוא ט"ו בשבט

סיכום להלכה ט"ו בשבט למעשר

מה משתנה מט"ו בשבט	זמן קובע	אירוע קובע	
ירקות	ראש השנה	לקיטה	באחד בתשרי הוא ראש השנה למעשר תבואה וקטניות וירקות. ובט"ו בשבט, הוא ראש השנה למעשר האילנות. כיצד?
פירות	ט"ו בשבט שני	חנטה	תבואה וקטניות שהגיעו לעונת המעשרות לפני ראש השנה של שלישית, אף על פי שנגמרו ונאספו בשלישית, מפרישין מהן מעשר שני.
תבואה	ראש השנה	בשלות לזריעה = 'עונת המעשרות כשליש גידול'	וכן פירות האילן שבאו לעונת המעשרות קודם ט"ו בשבט של שלישית, אף על פי שנגמרו ונאספו אח"כ בסוף שנה שלישית, מתעשרין לשעבר ומפרישין להם מעשר שני. וכן ואם באו לעונת המעשרות קודם ט"ו בשבט של רביעית, אף על פי שנגמרו ונאספו ברביעית, מפרישין מהם מעשר עני. ואם באו לעונת המעשרות אחר ט"ו בשבט, מתעשרין להבא.
אתרוג	ט"ו בשבט שני	לקיטה	
פירות הדר	ט"ו בשבט שני	י"א חנטה וי"א גם לקיטה לחומרא	

8. שולחן ערוך יו"ד תרומות ומעשרות סימן שלא סעיף קכה

באחד בתשרי הוא ראש השנה למעשר תבואה וקטניות וירקות. ובט"ו בשבט, הוא ראש השנה למעשר האילנות. כיצד?

תבואה וקטניות שהגיעו לעונת המעשרות לפני **ראש השנה** של שלישית, אף על פי שנגמרו ונאספו בשלישית, מפרישין מהן מעשר שני.

וכן פירות האילן שבאו לעונת המעשרות קודם ט"ו בשבט של שלישית, אף על פי שנגמרו ונאספו אח"כ בסוף שנה שלישית, מתעשרין לשעבר ומפרישין להם מעשר שני. וכן ואם באו לעונת המעשרות קודם ט"ו בשבט של רביעית, אף על פי שנגמרו ונאספו ברביעית, מפרישין מהם מעשר עני. ואם באו לעונת המעשרות אחר ט"ו בשבט, מתעשרין להבא.

אתרוג ופירות הדר

9. תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף יד עמוד ב

תנן: אתרוג שוה לאילן בשלשה דרכים, ולירק בדרך אחד. שוה לאילן בשלשה דרכים: **לערלה, ולרבעי, ולשביעית** לילך אחר חנטה לענין עולה ורבעי וקטניות (כלומר שצריך לחנטט לאחר ג' שנים בשביל להתיר פירות ערלה. או לחנטט בשביעית כדי להתחייב בקדושת שביעית). ולירק בדרך אחד - שבשעת **לקיטתו עישרו** שאם חנטה בשנה ונלקטת בשלישית - מתעשר כדת שנה שלישית כיק, לפי שאף הוא דרכו ליגדל על כל מים, דברי רבן גמליאל. רבי אליעזר אומר: אתרוג שוה לאילן לכל דבר.

וכ"ן פסק השו"ע שבאתרוג הזמן הקובע הוא ט"ו בשבט אמנם הולכים בו אחר לקיטה כמו ירק

10. שולחן ערוך יו"ד תרומות ומעשרות סימן שלא סעיף נז

וכן אם **ליקט** אתרוג בערב ט"ו בשבט עד שלא בא השמש, וחזר וליקט אתרוג אחר משבאה השמש, אין תורמין מזה על זה, מפני שאחד בתשרי ראש השנה למעשרות תבואה וקטניות וירקות, וט"ו בשבט ר"ה למעשרות האילן.

יש אומרים שגם מירות הדר דינם כאתרוג

11. חזון איש שביעית סימן ז אות טז

תפ"ז ולימון והברותיהן שמשקין אותן כמו אתרוג וגם הן משתוין בבנין הפרי בקליפתן ובחילוק חלקיהן וקרומיהן ופרין משקה נוזל פקיד בקרום המקיפו, יש להסתפק בהן דמינא דאתרוג נינהו וצריך לעשר ב' מעשרות בין שניה הנכנסת לשלישית ובין שלישית הנכנסת לרביעית שהוא ספק אם אזלינן בו בחר חנטה או בחר לקיטה וצריך להתנות ולפדות וליתן לעניים ור"ה שלהן ושל אתרוג ט"ו בשבט. (ולשיטה זו חששו במכון התורה והארץ)

נוסח הפרשה בתנאי: עוד תשע מאיות בצד המתתון של מה שפךצוני לתמן - הרי הן מעשר שני (ויש להלל ללא ברכה מספק), ואם צריך להפריש מעשר עני - הרי הן מעשר עני.

ט"ו בשבט לענין ערלה

איסור ערלה - פירות העץ אסורים באכילה שלש שנים. וברביעית צריך לפדותם כנטע רבעי.

קליטה - בנטיעה חשופת שורש 14 יום ראשונים נצרכים לקליטה ורק לאחריהם מתחילים למנות.

שלשים יום בשנה - חשובים שנה לענין ערלה.

זמן קליטה	רמב"ם, שו"ע סתם	רא"ש, רז"ה, שו"ע י"א
מט"ו בשבט עד כ"ט אב	חזו"ע ערלה עמ' טו סעיף ב	חזו"א ערלה ה'. מכון התורה והארץ
באלול	חנטה לאחר ראש השנה שנה רביעית (כ"ב) חודש (וכמה ימים)	חנטה לאחר ט"ו בשבט רביעית (כ- 41 חודש)
מראש השנה עד ט"ו בשבט	חנטה לאחר 36 חודש	חנטה לאחר ט"ו בשבט שלאחר 36 חודש (36-41 חודש)